

پیدایش سرزمین بین‌النهرین

هانی‌المحمدی

مترجم: عدنان شاه‌طلایی

منبع: سایت تاریخ جهان - سرزمین رافدین

که به لحاظ زراعی غنی بود و مرغوبیت بسیار چشمگیری داشت. در عین حال، اولین نبردها و دست و پنجه نرم کردن‌های بومیان با این پدیده طبیعی نیز آغاز شد، زیرا دورود یاد شده، مسبب ویرانی‌های ناشی از سیل نیز به شمار می‌آیند و محصولات زراعی را از بین برده، تأثیر بدی بر مردم می‌گذاشتند. طغیان این دو رود به علت ذوب شدن برف‌های سنگین بلندی‌های ارمنستان و ارتفاعات رشته کوه‌های زاگرس صورت می‌گرفت. سیلاب‌های بهاری مردم را غافلگیر می‌کرد و هرگز معلوم نمی‌شد که این سیلها در چه روزهایی از فصل بهار اتفاق می‌افتد.

از سوی دیگر، وسیله‌ای در اختیار نبود که زمان وقوع سیل را تعیین کند. همین امر عدم پیش‌بینی دقیق زمان وقوع سیل، باعث کسب مهارت‌هایی توسط مردم شد و آن سرعت عمل اقدامات به موقع بود: به طوری که بعدها کار به جایی رسید که حتی می‌توانستند پی ببرند که چه موقع و چه ساعت سیل شروع می‌شود. آنان زمان ذوب شدن برف‌ها را می‌سنجیدند و این زمان‌سنجی به آنها این امکان را می‌داد که به موقع محصولات کشاورزی خود را در امان نگه دارند. از آن زمان کشمکش و جدال مردم

هزاران سال قبل اولین تمدن بشری پا به عرصه وجود گذاشت که امروزه به تمدن انسانی سومری (مزوپوتامی)^۱ مشهور است. در واقع سرزمین حاصلخیز رافدین به دلیل وجود دو رود «دجله و فرات» توانست تأثیرات چشمگیری از نظر معنوی بر روند وقایع تاریخی که بعدها اتفاق افتاد، بر جای بگذارد که تا به امروز نیز آثارش بر جای مانده است. فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده و ساختار نظام‌مند عمرانی و زراعی و همین‌طور روش و شیوه نوین آبیاری و صنعت سفالگری، کوزه‌گری و انواع سفال که مزین به نقاشی‌های متفاوت و رنگارنگ نقشه، طرح و اشکال متعدد است، به همین تمدن باز می‌گردد؛ تمدنی که در میان تمدن‌های دیگری چون تمدن روم، فینیقی، فراعنه و آفریقای برخاست و از آنها پیشی گرفت. تمدن سومری از جنوب‌ترین نقطه عراق آغاز و شهر معروف «اور» پایتخت آن شد. دلیل این کار اتکای این تمدن بر دو منبع حیاتی و طبیعی آب و خاک حاصلخیز بود: پدیده اول که منشا آن در طول تاریخ دو رود «دجله و فرات» بود، به کمک خاک می‌آمد و رسوبات گل‌آلودی را با خود به همراه می‌آورد و در نتیجه نوعی گل به وجود می‌آمد

با این دو رود شروع شد و تا اوائل قرن بیستم ادامه پیدا کرد. سومریها سیستمهای زراعی متمایزی اختراع کرده، توانستند از شدت کوبنده سیل ویرانگر جلوگیری کنند.

زمینهای حاصلخیز و آب فراوان، سومریها را بر آن داشت تا گونه‌های نادری از حیوانات را پرورش دهند و این امر باعث شد محصولات بشمار و باارزشی را به دست بیاورند و همین طور نسبت مهاجرت دیگر مردمان را به سوی این سرزمین افزایش دهد. تمدن وادی رافدین که به «تمدن بابلی» هم معروف بود، عنوانی نبود که به سادگی بر آن اطلاق شود و آثاری وجود داشت که آشکارا نشان می‌داد اولین اکتشافات در این تمدن به وجود آمده است. دلائلی وجود داشت که نخستین دستگاه شخم‌زنی در آنجا پدید آمد و نیز اولین تقسیم‌بندیهای زمانی دایره به درجه، دقیقه‌ها و ثانیه‌ها در همین تمدن به وجود آمد. اولین نظام بانکی در این منطقه تاسیس گردید و نیز حرفه کشاورزی و کاشت حیوانات - به طور

مثال عدس - برای اولین بار در این تمدن آزمایش شد. اهالی وادی رافدین یعنی «سومریها» نخستین کسانی بودند که ابزار و وسائل نقاشی را بر روی سفال به کار بردند و آغازگر استفاده از

ابزاری بودند که آنها را قادر می‌ساخت علوم فلکی و ستاره‌شناسی را مورد آزمایش و مطالعه قرار دهند و همین طور آنها برای اولین بار تقویم «روزشمار» را اختراع نمودند. سومریها تنها با طغیان رودخانه‌های دجله و فرات دست و پنجه نرم نمی‌کردند، بلکه همیشه با اقوامی به نام «اکدها»^۲ - که گمان می‌رفت از نژاد سامی باشند و از شبه جزیره عربستان در هزاره سوم پیش از میلاد به آنجا آمده بودند^۳ - در جنگ و نبرد بودند. سارگون، پادشاه اکدها سرزمین سومر را مورد تاخت و تاز قرار داده، آن را تحت فرمان و سلطه خود درآورد و با سرزمین و تمدن خویش در هم آمیخت و در نتیجه پایتخت «اکد» را به وجود آورد.

با وجود اینکه این امپراطوری تا سرزمین شام امتداد یافت، گمان می‌رود پادشاهی سومر تا قبل از پایان هزاره سوم پیش از میلاد، دوباره مستقل شده باشد. در نیمه اول هزاره دوم پیش از میلاد، حکومت سومریها به وسیله هامورابی

متلاشی شد و امپراطوری وسیعی که از وادی رافدین تا شام امتداد می‌یافت و از شهر «عموریه» - مبدا حرکت اصلی هامورابی، جایی که اکنون به لبنان معروف است - تاسیس شد.

عقیده‌ای وجود دارد مبنی بر اینکه بخشها و قسمتهایی از سواحل و کرانه‌های خلیج فارس جزء امپراطوری هامورابی^۴ قلمداد می‌شد و نام «تمدن بابلی» بر آن نهاده شد. هامورابی برای قوانینی که به وجود آورده بود، بسیار مشهور و زبانزد گشت، و احتمالاً تمدنها و فرهنگهای بعدی از آن تبعیت و الگوبرداری کرده بودند؛ قوانینی چون «چشم در برابر چشم»، «دندان مقابل دندان». گفته می‌شود امپراطوری هامورابی پیش از ۱۵۰۰ قبل از میلاد در اثر نبرد با قبایل بومی و نآشنا که برخی در ایران و برخی در اروپا سکونت داشتند، در هم کوبیده شد. آن ناپایداریها تا اوایل هزاره اول پیش از میلاد با اقوام «هیتی» ادامه یافت تا اینکه «آشوریها» که نام برخی از سردارانشان با

وحشیگری، خشونت و کشتار عجیب بود، آمدند. آیا تاریخ دیگر بار تکرار شده است؟

اما آشوریها در علوم فلکی و ریاضی و دیگر علوم متبحر بودند. سپس «کلدانیها» آمدند و از آشوریها انتقام گرفتند. مشهورترین پادشاه آشور بنوکد نصر (بخت‌النصر)^۵ نام داشت که شام و فلسطین را فتح، قدس را ویران کرد، اما میراث بابلیها را احیا کرد و به وسیله پسر خود «باغهای معلق» را که جزء عجایب هفتگانه جهان به شمار می‌رفت، بنا کرد. آورده‌اند که این باغها را برای خشنودی همسرش^۶ که از کوهستانهای سرسبز آمده بود، پدید آورد.

پی‌نوشتها

۱. «مزیوئوتامی» نام دیگر تمدن سومری است.
۲. «اکدها» قومی از نژاد سامی بودند که سارگون پادشاه آنها در هزاره سوم پیش از میلاد با سومریها در نبرد بودند.
۳. «سارگون» پادشاه اکد بود.
۴. «هامورابی» پادشاه سرزمین بابل بنیان‌گذار قوانینی چون «چشم در برابر چشم» و «دندان در برابر دندان» بود و در ۱۵۱۰ پیش از میلاد می‌زیسته است.
۵. بنوکد نصر (بخت‌النصر) پادشاه آشور بود.
۶. همسر «بخت‌النصر» دختر پادشاه ماد بود.